

УДК 811.161.3+80

С.С. Клундук**ЭТЫКЕТНАЯ СІТУАЦЫЯ “ЗЫЧЭННЕ”
Ў МАЎЛЕНЧАЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСАЎ**

У артыкуле разглядаецца этыкетная сітуацыя “зычэнне” ў маўленчай культуры беларусаў. Вызначаюцца асаблівасці рэалізацыі названай сітуацыі; акрэслены тыпы зычэнняў і апісваецца сфера іх ужывання. Прапануюцца канкрэтныя формулы з указаннем пэўных этыкетных сітуацый, у якіх могуць выкарыстоўвацца названыя маўленчыя адзінкі.

Сістэму беларускага маўленчага этыкету і культуры зносінаў выразна прадстаўляе сітуацыя “зычэнне”. Зычэнне (утворана ад слова зычыць – руск. желать) – рытуальны абрад выказвання асабістай прыязнасці, добрых намераў, поспехаў, здароўя, дабрабыту, шчасця і інш. у адрас слухача, субяседніка.

Даследаваннем вясельных зычэнняў Гарадзеншчыны займаўся М. Даніловіч [4], прыклады прывітанняў-зычэнняў, а таксама развітанняў-зычэнняў прыводзіліся ў артыкулах Васілевіч В. [2], Піваварчык Т. [1], а таксама часткова апісвалася разглядаемая сітуацыя ў сістэме беларускага слоўнага этыкету Старавойтавай Н. П. у артыкуле “Гісторыя і сучаснасць беларускага слоўнага этыкету” [6]. Да таго ж вялікая колькасць народных зычэнняў прадстаўлена ў зборніку “Выслоўі” [3] і У.М. Сысовым у кнізе “З крыніц спрадвечных” [7], у якой аналізуецца каляндарная і сямейная абраднасць беларусаў.

Найчасцей зычэнні суправаджаюць віншаванне ці выконваюць функцыі самога віншавання. Аднак у некаторых маўленчаэтыкетных сітуацыях, напрыклад у сітуацыі “прывітанне”, “развітанне”, выкарыстоўваюцца формулы, якія па сваім змесце з’яўляюцца зычэннямі, г.зн. яны не працягваюць віншавальную сітуацыю, а ўключаюць у сябе змест прывітання, развітання і лічацца ўдакладняльнымі па сэнсе. Даследчыкі маўленчага этыкету Піваварчык Т., Васілевіч В. у сваіх артыкулах выдзяляюць асобныя значныя групы прывітанняў-зычэнняў, развітанняў-зычэнняў, указваючы, што “некаторыя формулы вітанняў з’яўляюцца зычэннямі” [2, с. 72], “большасць працоўных вітанняў мела від добразычэнняў..., якія выконвалі функцыю магчнага ўздзеяння на добры вынік працы” [2, с. 74 – 75], а “тыповыя беларускія развітанні – гэта формулы-зычэнні з розным лексічным напаўненнем у залежнасці ад таго, што (канкрэтна ці абагульнена) зычыць адрасант” [1, с. 32]. Да таго ж зычэнні могуць выкарыстоўвацца і ў маўленчаэтыкетных сітуацыях “просьба”, “зварот” і інш. Усё гэта дае падставы ў залежнасці ад этыкетнай сітуацыі ўмоўна выдзеліць наступныя тыпы зычэнняў:

- уласна зычэнні
- зычэнні-прывітанні
- зычэнні-развітанні
- зычэнні-віншаванні
- зычэнні-просьбы
- зычэнні-звароты.

Аднак, яшчэ раз варта адзначыць, дадзеная класіфікацыя ўмоўная, паколькі яна можа быць пашырана за кошт дадатковага значэння формулаў-зычэнняў. Так, даследчыца маўленчага этыкету Старавойтава Н. П. асобна прадстаўляе так званыя працоўныя зычэнні [6, с. 42]. Думаем, такія формулы ў першую чаргу з’яўляюцца прывітаннямі. Аўтары зборніка “Выслоўі” выдзяляюць важную, адметную групу выслоўяў-зычэнняў – зычэнні-засцярогі (Барані Бог! Няхай Бог крые! Дай, Божа, у

добры час гаварыць, у блaгі маўчаць! У вясёлым часе, у шчаслівую мінуту вам гэта сказаць! На заднія дні хай будзе памянута! Не ў вашай хаце ўспамінаючы! Не тут казана! Засцеражы цябе Бог!). “Па сваёй прыродзе яны амаль аднолькавыя з замовамі, паколькі яны таксама сілаю слова прызначаны былі адвесці небяспеку, якая можа спасцігнуць чалавека” [3, с. 13]. Адсюль зразумела, што многія формулы маўленчага этыкету не маюць канкрэтнай мяжы ўжывання, сферы выкарыстання, адна і тая ж формула, адно і тое ж зычэнне можа рэалізавацца ў розных сітуацыях, паколькі можа быць адначасова і прывітаннем, і зваротам, і просьбай ці развітаннем, і зваротам, і просьбай, і засцярогай (Здаровы бывайце, нас не забывайце! Засцеражы цябе Бог!).

Уласна зычэнні, зычэнні-віншаванні ды і іншыя віды зычэнняў, як правіла, прывязаны да вызначанай падзеі, даты, з’явы. У маўленчым этыкеце найбольш тыповымі формуламі ўласна зычэнняў, зычэнняў-віншаванняў з’яўляюцца:

- зычэнні падчас усенародных святаў (Новага года, Калядаў, Вялікадня, Дня жанчын, Дня Незалежнасці і інш.);

- зычэнні падчас сямейных святаў (шлюбу, дня нараджэння, хрэсьбінаў, юбілею, вяселля і інш.);

- зычэнні падчас пэўных афіцыйных мерапрыемстваў (адкрыцця выставы, правядзення канферэнцыі, сходу і інш.)

- зычэнні падчас паспяховага завяршэння нейкай важнай справы (заканчэння школы, універсітэта, абароны дысертацыі, уладкавання на працу і інш.);

- зычэнні падчас прыезду, вяртання;

- зычэнні падчас іншых падзей у жыцці чалавека.

Такія зычэнні, як правіла, з’яўляюцца працягам віншавання ў адпаведнай сітуацыі і пераважна рэалізуюцца за кошт нейтральных, традыцыйных формулаў тыпу: зычым (жадаем) вам (табе) моцнага здароўя, поспехаў у працы; зычым (жадаем) дабрабыту ў сям’і, шчасця; зычу (жадаю) усяго найлепшага; няхай усё будзе добра. Безумоўна, прыведзеныя вышэй формулы могуць забяспечыць любую маўленчую сітуацыю, аднак яны не нясуць важнай сэнсава-эмацыйнай нагрукі, успрымаюцца як нежывыя, неарыгінальныя. Таму ўзмацніць успрыняцце тыповага зычэння можна з дапамогай дзеясловаў хацець, дазволіць: мне вельмі хочацца пажадаць вам (табе)...; мы хацелі б выказаць нашыя шчырыя віншаванні і найлепшыя пажаданні далейшых поспехаў у вашай працы і асабістага шчасця; хачу пажадаць вам (табе)...; дазвольце пажадаць вам... Нярэдка зычэнні і віншаванні перадаюцца адной фразай, што таксама пазбаўлена эмацыйнасці, адметнасці ў выказванні (нашыя віншаванні і самыя добрыя пажаданні з нагоды дня нараджэння; найлепшыя пажаданні добрага і паспяховага Новага года; з самымі найлепшымі пажаданнямі ў Новым годзе; вясёлых Калядаў і шчаслівага Новага года; з сардэчным прывітаннем і найлепшымі пажаданнямі вам і вашым супрацоўнікам да святаў).

Між тым кожная мова мае мноства цікавых, багатых на змест, адмысловых выслоўяў-зычэнняў, якія, на жаль, з часам адыходзяць у нябыт. Спецыфіка такіх формулаў звязана з гісторыяй і менталітэтам пэўнага народа. Да таго ж форма зычэнняў мае яшчэ і рэгіянальныя асаблівасці, паколькі непасрэдна залежыць ад мясцовых традыцыяў, нават ад таго, хто з’яўляецца носьбітам, гараджанін ці вясковец. Так, зычэнні добра, светлага і радаснага жыцця ў сельскай мясцовасці могуць значна адрознівацца ад зычэнняў у горадзе, тым больш у вялікім горадзе.

Раней у жыцці чалавека традыцыйныя абрады, звычаі і рытуалы мелі важнае, шматбаковае значэнне. Усе яны былі накіраваны на лепшыя думы, надзеі, спадзяванні. Гэтак як і формулы-зычэнні. Таму выкарыстанне большасці формулаў-зычэнняў звязалася з існаваннем пэўных рытуалаў, павер’яў, абрадаў. Ні адно свята, мерапрыемства не абыходзіліся без гэтых маўленчых адзінак. Так, у беларусаў з

нараджэннем дзіцяці звязаны абрады адведкаў і хрышчэння, на якіх праводзілі спецыяльныя рытуалы, накіраваныя на шчаслівае будучае, віншавалі бацькоў, раздзялялі іх радасць, зычылі здароўя маці і дзіцяці, шчаслівага лёсу народжанаму. Усе рытуалы гэтых абрадаў суправаджаліся зычэннямі-віншаваннямі, зычэннямі-просьбамі. Так, пры нараджэнні дзіцяці звярталіся да Бога і прасілі: “А дай, Божа, той дзяціне ўсякую долю ўзяці: і хлебавую, і салявую, трэцюю – здаравейную! Каб наша ягадка ды вялікая расла, і шчаслівая была”. Першую чарку падымалі за новага члена роду і яго імя, выказваючы самыя розныя зычэнні, прычым чалавек, як правіла, звяртаўся да вышэйшых сілаў: “Дай, Божа, нашай Марынцы добрай долі!”, “Дай, Бог, каб наш Максімка шчаслівы рос!”, “Дай, Бог, каб наша дзіця было крэпка, як вада, багата, як зямля, вясёла, як пчала, і красна, як вясна!”. Як адзначае Сысоў У. М., у зычэннях, якія адрававаліся дзіцяці, абавязкова ўпаміналася яго імя [7, с. 250]: “Няхай Бог дае шчаслівы лёс вашаму Сяргейку!”. Многа зычэнняў і жартаў выказвалася ў адрава бацькоў, кумоў, бабулі. У многіх хрэсьбінных песнях звярталіся з просьбамі да Бога аказаць станоўчы ўплыў на лёс дзіцяці і на яго здароўе: “Як Вы дзіцятка хрысцілі, Мы госпада Бога прасілі: Памажы, Ісус Хрыстос, Каб унучак шчаслівы рос!”, а таксама прасілі “добраю долю: і хлебавую, і салявую, трэцюю – здаравейную, а сілачку – багатырскую, а волю – свабодную”, “Судзі, Божа, майму дзіцяці да хросту, ад хросту судзі, Божа, да вянца, а ад вянца судзі, Божа, да жыцця!”, “Звелічай ды дзіцяцё маё, каб яно ды вяліка расло, каб яму ды бог долюшку даў, бог долю даў, шчасцем надзяляў” [7, с. 256].

Наогул людзі часта звярталіся за дапамогай, за падтрымкай ці нават за своеасаблівым “прагнозам” развіцця сямейных і гаспадарчых спраў на будучае да Бога, Божай маці, святых, апосталаў, знахароў, да сілаў прыроды: “Вада-вадзіца, умый жа і ўсялякі боль-гарачку, усялякую хваробу і адгані смерць-смярціну”. На заручынах (запоінах) падчас дамowy жанчыны спявалі, прасілі і зычылі: “Увайдзі, Божа, Уступі, Божа, Ды ў нашу хатку, Дай, Божа, шчасце, Дай, Божа, долю Нашаму дзіцятку...”. Калі першую чарку выпівалі за згоду бацькоў і каб усё было добра, бацька дзяўчыны складваў маладым рукі адна на адну і жадаў-прасіў зноў жа ў Бога: “Дай, Божа, У добры час, На вясёла жыццё, На добрае здароўе, На доўгі век, На дзяцінае шчасце!” [7, с. 271]. На заканчэнне яго слоў усе прысутныя хорам паўтаралі: “Дай, Божа!”. Бог – той, хто дае даброты, хто адорвае, уладыка, той, што надзяляе. Бог выступае ўвасабленнем святла, добра; Бог – абаронца ад дрэннага. Вобраз Бога заўважаецца амаль ва ўсіх відах формулаў маўленчага этыкету. Напрыклад, на Юр’е гаспадары, да якіх прыходзілі жанчыны з юраўскімі песнямі, выказвалі зычэнні і ў той жа час прасілі: “Вось Вам хлеба акрай, да, дай Бог, каб быў і пад кустом рай”.

Відаць, самы багаты на зычэнні і віншаванні вясельны абрад. Пачынаючы з выпякання каравая, на працягу ўсяго абраду чуліся песні-зычэнні, пажаданні, віншаванні: “Дай, Бог, нашаму караваю У дзяжы спор, а ў печы падыход!”. Першая вясельная чарка выпівалася са словамі-зычэннямі: “Дай, Божа, нашым маладым дарогу лёгкую, а долю шчасліваю!”, “ Дай, Божа, каб доўгія леты жылі, здаровы былі, на нас не забываліся!”. Рытуал дзялення каравая і да гэтага часу захавваў шмат цікавых, своеасаблівых віншаванняў-зычэнняў: “Дай, Божа, Каб Вы пілі, елі І спераду гарбацелі!”

“Дай жа, Божа,
Каб Вам было гожа,
Весела жылося,
Шчасліва вялося:
У полі ўродзіста,
У гумне намеліста,
У клеці насыпіста,

У млыне намеліста,
У дзяжы падыходзіста,
На сталае ўедзіста!”

І сёння самым актуальным зычэннем для маладых з’яўляецца пажаданне нараджэння дзяцей: “Дару падарунак на чатыры канты, каб былі ўсе сыны і ўсе музыканты!”, “Дару скрынку мукі, каб раджаліся сынкі!”, “Дару каробку гліны, што б хутчэй клікалі на радзіны!”.

Зычэнні-прывітанні, -развітанні, -просьбы, -звароты прывязаны да розных жыццёвых падзей. Асабліва цікавыя па змесце зычэнні падчас розных відаў працы чалавека (у хаце, на полі, агародзе, на двары, на таку і інш.). Напрыклад, пры збіванні масла: “Комам масла!”, пры працы на агародзе: “З вядро качаны!”, “Каб вам вялося!”, пры чханні: “Будзь здаровы на ўвесь год, як калядны лёд!”, пры працы на полі: “Расці, расці, жыцейка, каласістае, караністае і ўмалотнае!”, “Карабом сонца, сітом дождж!”, пры наведванні хворага: “Бадай табе палепшала”, пры наваселлі: “Гэтай будынкі на пастаяннае, а вам на пражыванне!”, “З новаю хатаю, з новаю сялітваю!”, “Дай, Божа, табе прыждаць яшчэ, каб яна згніла за тваёю галавою”, “Ізбе на стаяннійка, хазяіну на добрае здароўе, штоба хлебushка радзіўся і статачак пладзіўся!”. У такіх зычэннях “выяўлена вялікая павага да працы і да працоўнага чалавека” [3, с. 13], а таксама “выражаны выдатныя рысы характару народа – яго бытавыя нормы ветлівасці і прыязных узаемаадносін, закладзеная ў самой яго прыродзе дабрыня” [3, с. 14]. Своеасаблівымі, арыгінальнымі былі прывітальна-развітальныя зычэнні і падчас іншых чалавечых стасункаў: “Спарына вам у чарку!”, “Пар-парам, паном-баярам!”, “У печ комам, з печы волам!”, “Дабранач, мамулька, дабранач! Але не той дабранач, што нанач, а той, што на ўвесь век!”, “Дай, Божа, нашаму лаўцу з аўцу, а мне, дык хоць з ялавіцу!”, “Багат на ўчын!”, “Скачком бліны!”, “Спарня ў дзяжу, сын на вясну!”, “Сячы, сячы, дождж, на дзедаў плеш, нам на кулеш!”, “Бела-чыста вам!”.

Як відаць, семантыка маўленчаэтыкетных адзінак-зычэнняў цесна пераплятаецца з абрадавай сімволікай. У гэтых формулы людзі ўкладвалі нейкі сэнс, што можа быць зразумелы толькі ім, стваральнікам гэтых адзінак. Таму бадай кожны элемент выказвання-зычэння меў, набываў пэўнае сімвалічнае значэнне. Аднак часам не зразумела, чаму выкарыстоўваецца той ці іншы моўны знак, у многіх выпадках наогул не ўздаецца раскрыць сутнасць маўленчаэтыкетных знакаў. Так, ужыванне этыкетных формулаў-зычэнняў з сімвалічным значэннем характэрна самым розным відам дзейнасці чалавека:

– пры паходзе ў лазню: “Шоўкавы венік, лёгкі дух!”. Венік – магічны прадмет, які мае дачыненне да дамавіка і яго ахоўных, засцерагальных уласцівасцяў. Венік засцерагае ад чорнага, злога, ад нячыстай сілы. “З лёгкім духам!”. Дух ці душа атаясамліваецца з дыханнем. Дух, дыханне павінна быць лёгкім. Легкае дыханне – здаровае дыханне. Гэтыя дзве формулы-зычэнні выкарыстоўваліся пры паходзе ў лазню, а лазня ў міфалагічных павер’ях усходніх славянаў – небяспечнае месца, звязанае з дзейнасцю нячыстай сілы.

– пры выпяканні хлеба, каравая: “Спару ў дзяжу,” – так гаварылі пераважна гаспадыні, якая замешвала цеста на хлеб. Культ дзяжы сфарміраваўся на падставе ўяўленняў аб яе гаспадарчым прызначэнні: менавіта ў дзяжы замешваецца і падыходзіць, “удаецца” альбо “не ўдаецца” цеста, з якога пякуць хлеб. Да таго ж дзяжа асэнсоўвалася як прадмет, які меў жаночую прыроду; дзяжа выконвала функцыю сімвала згоды нявесты на прапанову сватоў; дзяжа ўспрымалася як жывая істота. Пераасэнсаванне формулы “Спару ў дзяжу” дало магчымасць выкарыстоўваць яе як прывітанне і зычэнне дабрабыту, здароўя, сілы, моцы.

– пры адпраўленні ў дарогу: “Гладкай вам дарогі!” ці “Ручніком дарога!” або “Калясом дарога!”, “Пухам дарожка!” – зычылі пры развітанні тым, хто збіраўся ў дарогу, і спадзяваліся, што ў дарозе нічога дрэннага не здарыцца, паколькі названыя “формулы выконвалі функцыю абярэгаў у дарозе” [1, с. 32]. Дарога ў выглядзе ручніка – роўная, шчаслівая. У мінулым жа ручнік – магічны сімвал роду, сям’і, з дапамогай якога ажыццяўлялася сувязь паміж нашчадкамі і продкамі. Дарога ў выглядзе каляса – гладкая, пух сімвалізуе лёгкасць дарогі.

– “Мінай вас ліха” – формула зычэння-развітання. Ліха ва ўсходнеславянскай міфалогіі – увасабленне злой долі, гора, няшчасця. Ліха не праяўляе літасці: усе сустрэчныя жывыя істоты Ліха разрывае на часткі. Таму гэтая формула была своеасаблівым абярэгам для людзей, асабліва падчас дарогі.

– пры сяўбе: “Радзі, Божа, на камені і пад каменем!”. Камяні надзяляліся магчымасцю ўздзеяння на чалавека, а таксама сувяззю свайго паходжання з дзейнасцю чалавека. Як вядома, на камені нічога не расце, таму ў гэтай этыкетнай формуле выражаецца зычэнне росту на любой зямлі – добраі, дрэннай.

– “Бяло табе!”. Зычэнне святла, чысціні, добра, удалай працы, паколькі найперш белы колер асацыіруецца з дзённым святлом, з жыццём і жыццёвай сілай, што і праяўляецца ў маўленчаэтыкетных формулах. Аднак ва ўяўленнях народа белы колер можа суадносіцца з пустатой, безжыццёвасцю, замагільным светам, смерцю.

Сімвалічнае значэнне маюць і многія іншыя формулы-зычэнні (“Хлеб ды соль”, “Ні пуху ні пярэ”, “Каб не паміналі ліхам”, “Чур мяне”).

На жаль, цяпер не надаецца належная ўвага семантыцы маўленчаэтыкетных адзінак-зычэнняў, страчваецца разуменне сімвалікі маўленчых знакаў, а значыць траціцца іх значнасць, функцыя, роля і неабходнасць выкарыстання. У наш час забываюцца народныя традыцыі, спрадвечныя абрады, рытуалы, можна сказаць, свядома губляюцца і паступова адыходзяць у нябыт, саступаючы месца больш простым і ўсім зразумелым правілам, згодна з якімі і праходзяць сучасныя сямейныя і агульнанародныя святы, ладзяцца міжчалавечыя стасункі. Таму і пашыранасць разнастайных выслоўяў-зычэнняў звязілася да традыцыйных, тыповых, бедных на змест і адпаведна на функцыі формулаў. Зразумела, што многія формулы-зычэнні, прапанаваныя ў гэтым артыкуле, не вядомы сучаснаму маладому пакаленню, якое імкнецца да спрошчанасці ва ўзаемінах.

У той жа час сістэма формулаў маўленчага этыкету своеасаблівая ў кожнага народа, паколькі праяўленне маўленчага этыкету цесна звязана з традыцыямі носбіта маўлення, адлюстроўвае яго культуру, гісторыю, абумоўлена асаблівасцямі светаўспрымання пэўнага народа. І гэта павінен ведаць, разумець і берагчы кожны свядомы чалавек.

СЛОЎНІК ЗЫЧЭННЯЎ

Уласна зычэнне

Сто гадоў! Удачы! Шанцавання! Хай шанце! Зычу вам (табе) поспехаў! Лёгкага пару! З лёгкай парай! З лёгкім духам! Шоўкавы венік, лёгкі дух! Па пары бані! Паздароў, Божа! З лёгкім парам! На здароўе! Сыць Божа! Хай табе Бог скрозь памагае! Лаўцу з аўцу, братка! Дай, Божа, каб было ўсё гожа! Каб вы здаровы былі і радаваліся! Шчаслівага Новага года! Жывіце багата! Усяго найлепшага! Вялікі расці! Многія лета! Жыві да ста гадоў і яшчэ больш! Каб ты здароў знасіў і другое зарабіў! Поўныя надзеі, што вы выздаравееце! Жадаю поўнага шчасця! І інш.

Зычэнне-прывітанне

Добры дзень! Дабрыдзень! Дзень добры! Добрага дня! Добры дзень вам! Добры дзень у хату! Дзень добры шаноўнай тэлеграмадзе! Добры дзень у вашу кучку! Здароў вам у вашу хату! Правіна ў хату, сівізна ў лес! Добрай раніцы! Добры ранак! Добрай

ранічкі! Добрага ранку! Добры вечар! Вечар добры! Вечар добры ў хату! Добры вечар добрым людзям! Здарова! Здароў! Здаровы былі! Здароўце! Здароў быў! Вітаю вас! Маё прывітанне шанюнаму спадарству! Прывітанне ўсім у хату! Прывітаць (цябе, вас) і пажадаць! Чалом-здароў! З прыездам! Хай жыве! Хлеб ды соль! Мора пад каровай! Малочна вам! Бог у дапамогу! З прыездам! З добраю парою! Памагайбо! Спешна вам! Спорна вам! Спору ў працы! Смачна есці! Сыць вам, людзі! Сыці вам! Смачнога! Хрыстос уваскрос! Пахвалены ў хату! У зямлю зярнамі, у гумно тарпамі! У арудзе спорам, у прудзе намолам! Умалотна вам! Спару ў дзяжу! Падходна вам! Клёў на рыбу! Рыбна вам! Ляшчы ды акуні! Поўны сеці! З коласа – асьміна, з зярнятка – аладка! Шоўкам лён! Густы ды высокі верас перад вамі! Каб былі кашлатыя, каб хутка ў воўну абраслі! Багата на ўток! Што застаў, то й на стаў! Спешка вам і спарышка, а астанкі на ўток! Спарына вам у чарку! Пар-парам, паном-баярам! У печ комам, з печы волам! Багат на ўчын! Скачком бліны! Спарня ў дзяжу, сын на вясну! Бела-чыста вам! Бяло табе! І інш.

Зычэнне-развітанне

Да пабачэння! Да сустрэчы! Да хуткай сустрэчы! Да спаткання! Будзь! Усяго добрага! Усяго найлепшага! Усяго! Шчасліва! Шчаслівай дарогі! Шчаслівенька! Ранічкай пабачымся! Гладкай дарогі! Ручніком дарога! У добры шлях! Добрае вам пуці! Гладкае вам дарожкі! Калясом дарога! Пухам дарожка! Шчасці Божа ў дарозе! З Богам па морозцу! Час добры на дарогу! З Богам! Шчасліва заставацца! Бывай здаровы! Будзьце здаровы! Здароўя! Добрага вам здароўя! Шчасця! Хай табе дае шчасця! Спакойнай ночы! Добрай ночы! Дабранач! Дай Бог лёгкі сон да свету! Дабранач, мамулька, дабранач, але не той дабранач, што нанач, а той, што на ўвесь век! Спакойнай ночы: спаць да паўночы, а ад паўночы вытарашчыўшы вочы! Спакойнай ночы: спіце да паўночы, глядзіце ў паталок, каб чорт не звалок! Будзьце здаровы, жывіце багата, а мы ад'язджаем дадому дахаты! Мір з табою! Мір табе! Жывіце з мірам! Да раніцы! Да вечара! Да заўтрага! Хай табе доля дае шчасце! Ні пуху ні пер'я! Лавіць табе не пералавіць! Няхай вам будзе ўсё шчасліва! Будзь бласлаўёная за дабрату! Бяжы здарова! Пабачымся! Дай вам Бог вярнуцца жывым і здаровым! Заставайся здароў! Здаровы бывайце, нас не забывайце! Астайцеся жывенькія-здоровенькія! Ідзі здароў! З Богам! І інш.

Зычэнне-зварот. Зычэнне-просьба

Памажы Божа! Зарадзі, Божа! Памагай Бог! Бог на помач! Божа, дапамагай! Божа да памоцы! Няхай Бог дапамагаець! Памагай, Божа! Паспары, Божа! Прыспары, Божа, жыта! Радзі, Божа, на камені і пад каменем! Перанёс Бог цераз сярпок, перанясі, Божа, цераз душок і цапок! Дай, Божа, каб усё было гожа! Не ўспамінайце благім словам! Не памінайце ліхам! Дык вы не помніце зла! Няхай пан Езус мае над табой апеку! Дай, Божа, нашаму лаўцу з аўцу, а мне, дык хоць з ялавіцу! Сячы, сячы, дождж, на дзедаў плеш, нам на кулеш! І інш.

Зычэнне-засцярога

Не дай Бог! Барані Бог! Няхай Бог крые! Дай, Божа, у добры час гаварыць, у блягі маўчаць! У вясёлым часе, у шчаслівую мінуту вам гэта сказаць! На заднія дні хай будзе памянута! Не ў вашай хаце ўспамінаючы! Не тут казана! Не пры вас кажучы! Засцеражы цябе Бог! І інш.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Васілевіч, В. Сітуацыя развітання ў беларускім маўленчым этыкеце / В. Васілевіч, Т. Піваварчык // Роднае слова. – 2000. – № 1. – С. 31 – 33.

2. Васілевіч, В. Чаму і як мы вітаемся / В. Васілевіч // Роднае слова. – 1999. – № 8. – С. 72 – 77.
3. Выслоўі. Беларуская народная творчасць / Пад рэд. А. С. Фядосік. – Мінск : Навука і тэхніка, 1979. – 520 с.
4. Даніловіч, М. Народныя зычэнні ў вясельным абрадзе жыхароў Гродзеншчыны / М. Даніловіч // Е. Карский и современное языкознание : материалы Шестых науч. чт., Гродно, 25 – 26 янв. 1996 г. : в 2 ч. / Гродн. гос. ун-т – Ч. 1. – Гродно, 1996. – С. 56 – 64.
5. Коваль, У. І. Народныя ўяўленні, павер'і і прыкметы : Даведнік па ўсходнеславянскай міфалогіі / У. І. Коваль. – Гомель : Беларускае Агенцтва нав.-тэхн. і дзелавой інфармацыі, 1995. – 180 с.
6. Старавойтава, Н. П. Гісторыя і сучаснасць беларускага слоўнага этыкету / Н. П. Старавойтава // Роднае слова. – 2006. – № 6. – С. 39 – 42.
7. Сысоў, У. М. З крыніц спрадвечных / У. М. Сысоў. – Мінск : Выш. школа, 1997. – 415 с.

Klunduk S.S. “The etiquette wish-situation in the oral culture of the Belarussians”

The article deals with the etiquette wish-situation in the oral culture of the Belarussians. The author defines the usage peculiarities of the given situation. The article presents different wish types and names the spheres of their usage. Concrete formulas defining certain etiquette situations where these speech units can be used are regarded in the article.